

6. Стандарти розслідування воєнних злочинів. Загальна частина: Методичні рекомендації. Київ, 2023. 112 с. URL: https://justgroup.com.ua/wp-content/uploads/2023/05/standart-rozsliduvannya_zagalna-chastyna.pdf

7. Yu. Chornous, O. Dulskyi International and European forensic support standards for criminal proceedings. *Law Journal of the National Academy of Internal Affairs* / Ed. by S. Cherniavskiy (Editor-in-Chief) et al. Kyiv: National Academy of Internal Affairs, 2024. Vol. 14, No. 1. P.9-19. <https://doi.org/10.56215/naia-chasopis/1.2024.09>

Яцун Вікторія Олександрівна,

здобувач вищої освіти ступеня бакалавра
Навчально-наукового інституту права та
психології Національної академії
внутрішніх справ

КРИМІНАЛІСТИЧНЕ ЗАБЕЗПЕЧЕННЯ ДОСУДОВОГО РОЗСЛІДУВАННЯ НА ДЕОКУПОВАНИХ ТЕРИТОРІЯХ В УМОВАХ ВОЄННОГО СТАНУ

Після запровадження військового стану 24 лютого 2022 року Україна зазнала змін в багатьох сферах життєдіяльності. В тому числі і робота правоохоронної системи, щодо організації та здійснення досудового розслідування. В умовах переміщення цивільного населення, руйнації цивільної та критичної інфраструктури, окупації територій та активних бойових дій суттєво ускладнено криміналістичне забезпечення фіксації слідів злочинів і збирання доказової інформації. Після деокупації виникає необхідність оперативного проведення досудового розслідування для документування воєнних злочинів, встановлення осіб правопорушників, фіксації руйнувань та втрат. В умовах воєнного стану криміналістичне забезпечення набуває особливої ролі, оскільки саме воно гарантує точність, повноту та надійність доказів.

Враховуючи специфіку розслідування злочинів під час воєнного стану, доцільно поділяти їх на категорії залежно від місця скоєння: на підконтрольній Україні території, на деокупованій території та на тимчасово окупованій території. Однак, збір доказів у районах бойових дій ускладнений, а іноді й зовсім неможливий, допоки ці території не будуть звільнені. Це

пов'язано з об'єктивними обставинами, які створює війна. Слідчий та процесуальний керівник позбавлені можливості проводити більшість слідчих та процесуальних дій, передбачених КПК України, безпосередньо на місці злочину. Це обумовлено неможливістю доступу до місця події через ведення бойових дій [1].

Отримання доказів у випадку злочинів, скоєних на тимчасово окупованій території обмежене. До можливих джерел належать:

1. Показання свідків та потерпілих.
2. Дані, отримані внаслідок проведення негласних слідчих (розшукових) дій, таких як прослуховування телефонних розмов, доступ до електронної пошти тощо.
3. Інформація, отримана з ЗМІ та інтернет-мереж.
4. Висновки судово-медичних та інших експертиз [2, с. 123].

Тому, проведення інших слідчих дій на окупованій території ускладнене або неможливе.

У випадку злочинів, скоєних на підконтрольній Україні території, додатково можливо провести огляд місця події, слідчі експерименти та інші процесуальні дії, що визначаються специфікою злочину.

Збір доказів здійснюється, головним чином, шляхом проведення слідчих (розшукових) та негласних слідчих (розшукових) дій. Розглянемо це на прикладі огляду місця події, який є першочерговою слідчою дією [3, с. 127]. Згідно зі статтею 237 КПК України, огляд місця події проводиться слідчим або прокурором з метою виявлення та фіксації обставин злочину. Важливо, що при проведенні огляду на деокупованих територіях потрібно забезпечити безпеку учасників, надавши їм бронежилети, каски та інші засоби захисту.

Проте, під час проведення огляду місця події на деокупованих територіях необхідно враховувати, що оперативна обстановка може стати значно динамічнішою. З часом певна ділянка місцевості або приміщення можуть змінитися внаслідок бомбардувань, артилерійських або мінометних обстрілів тощо. Це може зробити неможливим проведення додаткових або повторних оглядів. Тому слідчому і прокурору необхідно вживати заходів для збору максимально повної доказової інформації під час огляду місця подій. Враховуючи оперативну обстановку, за можливості, доцільно запрошувати до участі в огляді місця події

відповідних військових фахівців, які згідно зі статтями 71 та 72 КПК України мають статус спеціалістів у кримінальному провадженні.

У зв'язку з недостатнім рівнем готовності вітчизняних криміналістичних підрозділів до вирішення нових масштабних завдань щодо виявлення та дослідження матеріальних слідів військових злочинів суттєву допомогу в цій сфері Україні надають зарубіжні держави. Відомо про таку допомогу від спеціалізованих криміналістичних підрозділів Франції, Нідерландів, Великобританії та інших країн. Крім одержання безпосередньо практичної допомоги у розслідуванні певних злочинів у наших криміналістів з'явився шанс набути знання та навички застосування новітніх технічних засобів і методів дослідження слідової інформації.

Як і слідувало очікувати, найбільш затребуваними в практиці техніко-криміналістичного забезпечення розкриття та розслідування злочинів, учинених під час війни, виявились досягнення таких галузей, таких як цифрова криміналістика, ДНК-аналіз, судова вибухотехніка. Але, не є секретом, що в Україні перші два розділи більшість науковців взагалі не відносять до змісту криміналістичної науки. Відповідні положення розвиваються виключно у межах практичної діяльності правоохоронних органів (наприклад, у службовій діяльності підрозділів кіберполіції) та судово-експертних установ (у формі відповідних судових експертиз). Водночас відсутність системного розуміння змісту цих розділів та їх сучасних практичних можливостей призвело до суто емпіричного застосування певних технічних засобів і методичних рекомендацій практичними працівниками. Досі майже відсутнє і належне правове регулювання цих аспектів.

Вже неодноразово було наголошено на важливості ДНК-аналізу для ідентифікації жертв учинених злочинів. Сприяє цьому профільний закон про державну реєстрацію геномної інформації людини, прийнято в липні 2022 року. Але досі немає якісно наповненої національної бази даних ДНК, у т.ч. щодо військовослужбовців. Процедури відібрання біологічних зразків і проведення тестів ДНК відбуваються в загальному порядку (для трупу – це огляд трупу, пов'язаний з його екстумацією або судово-медична експертиза, для живих осіб – відібрання біологічних зразків за правилами освідування). Безпосередньо дослідження ДНК проводяться тільки у формі судової

експертизи, що в даному випадку затягує процес. Також із організаційної та технічної точки зору вітчизняні лабораторії не повною мірою готові до виконання швидких ДНК-тестів. Важливо, що і питання захисту індивідуальної генетичної інформації законодавчо не врегульовані [4].

Таким чином, підвищення ефективності криміналістичного забезпечення на деокупованих територіях потребує комплексних змін: розвитку технічної бази, удосконалення законодавства, впровадження нових криміналістичних методик, посилення міжнародної співпраці та підготовки фахівців до роботи в умовах воєнного середовища. Лише за умови системного підходу можливо забезпечити повноцінне документування воєнних злочинів, відновлення справедливості та зміцнення механізмів захисту прав людини в Україні.

Список використаних джерел

1. Шевчук В. М. Криміналістичне забезпечення розслідування воєнних злочинів: цифровізація, інновації, перспективи. *Військові правопорушення та воєнні злочини: історія, теорія та практика* : колективна монографія. “Izdevnieciba “Baltija Publishing” (м. Рига, Латвія), 2023. С. 795–822.

2. Фесенко О. В. Особливості процесуального доказування. / Особливості процесуального доказування у кримінальних провадженнях про злочини, вчинені на тимчасово окупованих територіях: матеріали круглого столу. Київ : Національна академія прокуратури України, 2016. С. 122–125.

3. Теорія доказів: підручник для слухачів магістратури юридичних вузів / Антонов К. В., Сачко О. В., Тертишник В. М., Уваров В. Г. / за заг. ред. д.ю.н, професора В. М. Тертишника. Київ: Алерта, 2015. 293 с.

4. Степанюк Р. Л. Деякі питання техніко-криміналістичного забезпечення розслідування воєнних злочинів. *Сучасні тенденції розвитку криміналістики та кримінального процесу в умовах воєнного стану* : тези доп. Міжнар. наук.-практ. конф. Харків : ХНУВС, 2022. С. 368-371.